

ارائه الگوی کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه آزاد اسلامی استان گلستان

فائزه رضایی
دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران
Faezeh.rezaeim@yahoo.com

فریدون آزما*
دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران
majid6329@gmail.com

سامره شجاعی
دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران
radfarshojaei@aliabadiu.ac.ir

روح‌اله سمیعی
دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران
rohallah.samiee@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۴

تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۱/۰۵/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۸

چکیده

امروزه بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی یکی از دغدغه‌های دولت است که کلید حل آن در دانشگاه‌ها می‌باشد. از این‌رو هدف این پژوهش ارائه الگوی کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور بود. این پژوهش کیفی و مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد می‌باشد. مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی حوزه کارآفرینی بودند که به روش هدفمند انتخاب گردیدند. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه عمیق جمع‌آوری گردید که در مصاحبه ۱۵ام اشباع نظری حاصل گردید. متن مصاحبه‌ها طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شد. برای بررسی اعتبار یافته‌ها اقدامات درگیری طولانی‌مدت و مشاهده مداوم، بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان، بررسی همکار و تکنیک مثلث‌سازی انجام گرفت و برای ارزیابی قابل‌انکابودن از معیار قابلیت اعتبار، انتقال‌پذیری، انکاپذیری و تأییدپذیری استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد شرایط علی شامل عوامل ساختاری، عوامل نوآورانه، عوامل حمایتی و عوامل محیطی؛ شرایط مداخله‌گر شامل سیاست‌گذاری، وابستگی دانشگاه به منابع مالی و دسترسی به بازار بین‌المللی؛ شرایط زمینه‌ای شامل ارتقاء زیرساخت‌ها در دانشگاه، توسعه چشم‌انداز سیستمی کارآفرینی دانشگاهی، زمینه‌سازی فرصت‌های کارآفرینانه، توزیع بهینه منابع مالی برای انجام کسب‌وکار و زمینه‌سازی فرایند تحقیقات و تجاری‌سازی در دانشگاه می‌باشد. راهبردها شامل تدوین چشم‌انداز فعالیت‌های کارآفرینانه، تلفیق دانش تئوریک و دانش تجربی مرتبط با کارآفرینی، تعامل مناسب میان دانشگاه و صنعت، تدارک استانداردهای کارآفرینانه توسط برنامه‌های بلندمدت و ایجاد دفتر اخذ مجوز فناوری منجر به پیامدها شامل بهبود تجاری‌سازی یافته‌های دانشگاهی، ایجاد مراکز رشد و فن‌اور، اشتغال‌زایی مبتنی بر روحیه کارآفرینی، رشد فعالیت‌های کسب‌وکار دانش‌محور و نهادینه‌شدن روحیه کارآفرینی در بین مدیران، کارکنان، دانشجویان و استادان می‌شود.

واژگان کلیدی

کسب‌وکار؛ اشتغال؛ فناوری؛ نظریه داده‌بنیاد.

۱- مقدمه

ضرورت توجه دانشگاه‌ها به کارآفرینی به‌عنوان یک کارکرد محوری در کنار آموزش و پژوهش، فراهم‌سازی زمینه مساعد برای کارآفرینی دانشگاهی بیش از پیش اهمیت یافته است. کارآفرینان با استفاده از منابع و ایجاد نوآوری نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای در توسعه اقتصادی کشور دارند [۲]. کارآفرینی دانشگاهی با نوآوری منجر به رقابتی‌شدن اقتصاد محلی یک کشور در بازار جهانی می‌شود [۲۰]. پژوهشگران به دانشگاه‌ها به‌عنوان یک اکوسیستم ویژه برای حمایت از کارآفرینی در توسعه ایده‌های تجاری توجه داشته‌اند [۳]. دانشگاه آزاد با داشتن منابع انسانی و فرصت‌ها و ایده‌های دانشجویی می‌تواند با برقراری رفتار کارآفرینانه به جریان تجارت دانشگاهی از طریق نتایج پژوهشی دست یابد. البته شکل‌گیری کارآفرینی دانشگاهی مستلزم تقویت کارکرد پژوهشی دانشگاه و مشارکت

در شرایط کنونی ایجاد فرصت‌های شغلی برای انبوه بیکاران کشور به‌ویژه فارغ‌التحصیلان بیکار، اصلی‌ترین و مهم‌ترین دغدغه سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کلان کشور است. در حال حاضر، بیش از ۴۰ درصد از بیکاران کشور را افراد تحصیل‌کرده تشکیل می‌دهند و این آمار نشانگر توجه به کارآفرینی در سطح دانشگاه می‌باشد [۱]. تجربه‌های موجود در زمینه ایجاد اشتغال بیانگر این واقعیت است که تنها با تکیه بر سرمایه‌گذاری‌ها در سطح دانشگاه‌ها علاوه بر کاهش بیکاری به افزایش سطح آمادگی کارآفرینانه و هم‌افزایی مهارت در بین افراد تحصیل‌کرده منجر می‌گردد [۱۹].

* نویسنده مسئول

۲- مبانی نظری

براساس مطالعات انجام‌یافته در حوزه پژوهش، همکاری بین سه بخش: صنعت، دانشگاه و دولت، در ارتقاء سیستم ملی و محلی نوآوری ضرورت دارد. میان این سه عامل، دانشگاه‌ها به دلیل برخورداری از رسالت ارائه جدیدترین دانش‌ها و فنون، نقشی پررنگ‌تر از سه بخش دیگر بر عهده دارند [۲۶]. بر این اساس، مأموریت دانشگاه‌ها در بستر زمان، همگام با تحولات و دگرگونی‌های جهانی و در راستای هدف پاسخگویی به نیازهای اقتضایی جوامع، دچار تحول‌شده و به سوی مشارکت در پارادایم کارآفرینانه در حال حرکت است [۲۷]. اهمیت کارآفرینی تا حدی است که دانشگاه‌های مطرح کشورهای پیشرفته، راه‌حل فزونی بخشیدن به غنای اقتصادی کشورهای خود را، در نهادن گامی فراتر از آموزش صرف کارآفرینی به دانشجویان و یا پژوهش در حوزه‌ی آن، در تربیت افرادی با توانایی راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه، تجاری‌سازی یافته‌های پژوهش‌های دانشگاهی و به تبع آن، ارتباط دانشگاه با سایر بخش‌های جامعه و به ویژه نهادهای صنعتی و دولتی دانسته‌اند [۷].

امروزه در هر کشوری سازمان‌های متعددی عهده‌دار فراهم‌نمودن بسط و گسترش بستر نوآوری هستند که از جمله این سازمان‌ها می‌توان به دانشگاه‌ها و نقش حیاتی آن‌ها در نوآوری اشاره کرد؛ دانشگاه‌ها از ارکان بنیادین جهت هرگونه تغییر و تحول نوآوری هستند و تحقق اهداف عالی، استقلال، پیشرفت اجتماعی و اقتصادی از طریق فراگرد آموزش عالی میسر است [۸]. بنابراین، دانشگاه‌ها باید در کنار آموزش دانش و معلومات تخصصی جاری به دانشجویان، آنان را با مهارت‌های کسب‌وکار (نظیر خرید و فروش، مدیریت، امور مالی و اقتصادی، تأسیس و راه‌اندازی) و توانایی‌های کارآفرینانه (همچون ایده‌یابی، نوآوری، فرصت‌شناسی و خلاقیت) و فضاهای کسب‌وکار ایجاد نمایند. ارائه مهارت‌هایی که به فارغ‌التحصیلان امکان می‌دهد تا بتوانند فعالیت‌های خلاقانه خود را سامان‌دهی نمایند نیز از ضرورت‌های اولیه آموزش‌های آکادمیک است [۲۱].

یکی از محورهای مهمی که در بحث دانشگاه کارآفرین وجود دارد، بحث چگونگی کارآفرین‌شدن دانشگاه‌ها و انجام اقدامات کارآفرینانه توسط دانشگاه است. به‌عنوان مثال، دانشگاه بولگاریا علی‌رغم همه سوابق درخشان در زمینه تربیت نیروی انسانی متخصص و انجام طرح‌های پژوهشی موفق، با چالش جدیدی روبه‌رو است و آن ضرورت پاسخگویی به نیازهای جدید جامعه محلی می‌باشد [۲۸]. کارآفرینی دانشگاهی ترکیبی از عناصر اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در یک منطقه است که از توسعه و رشد سرمایه‌گذاری‌های مبتنی بر نوآوری حمایت می‌کنند [۱۰]. به عبارتی، دانشگاه می‌تواند نوآوری را توسعه دهد و توسعه نوآوری با توجه به قابلیت‌های منطقه و نیاز جامعه بر رقابت و مزیت منطقه‌ای و به تبع آن بر توسعه اقتصادی تأثیرگذار است [۵]. توجه زیادی به نقش آموزش به عنوان موتور تقویت فرهنگ کارآفرینی و پیشبرد توسعه

دانشگاه در تولید، توسعه تجاری‌سازی دانش و فناوری است [۲۱]. ابعاد متعددی را می‌توان تبیین‌کننده کارآفرینی دانشگاهی دانست، مانند مدیریت، ساختار، کنترل، منابع انسانی، مدیریت نظام‌ها و فرهنگ [۲۲]. آموزش‌های کارآفرینی و ایجاد مراکز کارآفرینی و رشد از اقدامات اولیه جهت گسترش فرهنگ کارآفرینی و به دنبال آن تجاری‌سازی دانش و اختراعات و ظهور کارآفرینان دانشگاهی و ایجاد شرکت‌های مشتقه دانشگاهی دانش‌بین و مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته است [۴]. دانشگاه آزاد قابلیت‌های سازمانی و منابع انسانی وسیعی دارد و البته در این دانشگاه ساختار، مدیریت نظام‌ها و فرهنگ متوسط و رو به ضعیف می‌باشد.

از طرف دیگر، بازدارنده‌های کارآفرینی دانشگاهی در بین مطالعات شامل دیوان‌سالاری و انعطاف‌پذیری نظام مدیریت دانشگاه، ضعف ارتباطات‌ها و نبود شبکه‌های ارتباطی میان سرمایه‌گذاران و دانشگاهیان؛ وابسته‌بودن دانشگاه به بودجه‌های دولتی و غیره را مشهود می‌دانند [۲۳]. دانشگاه آزاد اسلامی جهت کارآفرینی دانشگاهی نیازمند به حذف موانع و بازدارندگی‌های سازمانی و محیطی در سطح سازمان می‌باشد. به عبارتی، این بازدارندگی‌ها می‌تواند در توسعه کارآفرینی دانشگاهی اهمیت بسزایی داشته باشد. کارآفرینی دانشگاهی در سطح دانشگاه آزاد اسلامی دارای مؤلفه‌های همچون منابع انسانی (توانمندسازی نیروی انسانی، جذب اعضای علمی و متخصص)؛ منابع مالی (وجود تسهیلات مالی مناسب، مشارکت مالی دانشگاه با شرکت‌های کوچک)؛ منابع تجاری (دسترسی به راه‌های بازاریابی، دسترسی به تسهیلات ارتباط با سرمایه‌گذاران)؛ همکاری دانشگاه و صنعت (دوره کارآموزی دانشجویان با شرکت‌های صنعتی) می‌باشد [۲]. توانمندسازی منابع مالی، انسانی، تجاری و صنعتی می‌تواند از مقوله‌های قابلیت‌محور کارآفرینی در سطح دانشگاه آزاد اسلامی بحث و بررسی شود. کارآفرینی دانشگاهی یک ساختار و در یک بستر آموزشی و پژوهشی تلقی می‌شود. البته بازیگران اصلی کارآفرینان دانشگاهی کارمندان، دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی هستند و هر یک از بازیگران نیازمند به توانمندسازی یا قابلیت کارآفرینی دانشگاهی می‌باشند [۶]. قابلیت کارآفرینی دانشگاهی مهارت افراد مبتنی بر تشخیص و جذب فرصت‌ها می‌باشد که در حیطه ذینفعان یا بازیگران کارآفرینی دانشگاهی تلقی می‌گردد [۲۴]. کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور یک معلولی از بسترها و زمینه‌های دانشگاهی در جهت تقویت آن می‌باشد. کارآفرینی قابلیت‌محور مبتنی بر شکل‌گیری راهبردهای سازمانی و فرهنگ سازمانی می‌باشد [۲۵].

حال با توجه به اهمیت و نیاز به شکل‌گیری بسترهای محیطی و سازمانی در کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه‌ها، هدف این پژوهش ارائه الگوی کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه آزاد اسلامی استان گلستان می‌باشد.

۳- پیشینه تمقیق

ضیاء و همکاران (۱۳۹۸) در الگوی بین‌المللی‌سازی دانشگاه با رویکرد کارآفرینی نشان دادند فرصت‌های دانشگاهی، محیط بین‌الملل پیش‌شرط‌های علی برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه با رویکرد کارآفرینی بوده و به نتایجی از قبیل قابلیت‌های پویا، مراکز نوآوری و مشارکت بین‌الملل موجب می‌شود. به عبارتی، آموزش، قابلیت‌های پویا، شبکه‌سازی، وجود نوآوری دانشگاهی، توجه به کاربردی نمودن نتایج دانشگاه و غیره را می‌توان از نتایج مبتنی بر بین‌المللی‌سازی دانشگاه با استفاده از رویکرد کارآفرینی دانست [۱۱]. محمدپور و همکاران (۱۳۹۸) به طراحی و تدوین الگوی جامع دانشگاه کارآفرین با رویکرد فراترکیب پرداختند و نتایج نشان داد مفاهیم نوع ساختار، فرهنگ حامی کارآفرینی، حمایت مدیریت از فعالیت‌های کارآفرینانه، اهداف و راهبردهای کارآفرینانه، تجاری‌سازی دانش، برنامه‌دستی کارآفرینانه، معرفی کارآفرینان دانشگاهی به‌عنوان الگوی نقش، تشکیل مراکز بازاریابی، توسعه ارتباطات و شبکه‌سازی، بیشترین اهمیت و بالاترین رتبه‌ها را در بین مفاهیم دارند [۱]. حسینی و همکاران (۱۳۹۷) با ارائه الگوی جهت کارآفرینی دانشگاهی برای دانشگاه فنی‌حرفه‌ای نشان دادند بعد ساختاری شامل سه مؤلفه چشم‌انداز کارآفرینانه، ساختار حمایتی و نظام پژوهشی؛ بعد فرایندی شامل دو مؤلفه رهبری کارآفرینانه و فرایند تجاری‌سازی؛ بعد رفتاری شامل دو مؤلفه قابلیت ارتباطی و شبکه‌سازی و فرهنگ نوآوری و بعد توسعه‌ای شامل سه مؤلفه شایستگی‌های کارآفرینانه، برنامه‌ریزی درسی و فرایند یاددهی-یادگیری می‌باشد [۱۶]. ساغری و همکاران (۱۳۹۷) با هدف ارائه مدل عوامل مؤثر بر کارآفرینی دانشگاهی در دانشگاه‌های استان مازندران نشان دادند که مقوله‌های نهادینه‌کردن فرهنگ کارآفرینی، زیرساخت‌ها و فرایندها، تشکیل مراکز بازاریابی، تحول کارآفرینی در دانشگاه، ارتقاء آموزش دانشگاهی، تغییرات مدیریتی، فشارهای بیرونی، قوانین کسب و کار، ارتباط صنعت با دانشگاه، اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی، فرهنگ کارآفرینی در جامعه، ویژگی‌های فردی دانشجویان، پرورش ویژگی‌های کارآفرینی و دسترسی به منابع می‌باشد کارآفرینی دانشگاهی را تبیین می‌کند [۱۷]. گودرزی و همکاران (۱۳۹۷) با بررسی چارچوبی برای توسعه کارآفرینی دانشگاهی در ایران نشان دادند فرهنگ کارآفرینی، نقش دولت، ساختار دانشگاه‌ها، شیوه آموزشی دانشگاه، تحقیق و تجاری‌سازی، ارتباطات بیرونی و زیرساخت مالی برای توسعه دانشگاه کارآفرین در حوزه علوم انسانی شناسایی شد [۱۵].

مارزوچی و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان مأموریت‌های در حال تحول و کارآفرینی در دانشگاه: فعالیت‌های دانشگاهی و افراد تازه‌کار در دانشگاه کارآفرینی، یافتند تدریس و تحقیق هر دو بر روی کارآفرینی تأثیر می‌گذارند [۲۰]. در تحقیقی دیگر با عنوان "عوامل مؤثر بر حمایت دانشگاهی از کارآفرینی پایدار: بینش‌هایی از مطالعات موردی اکتشافی"، فیچر و تیمان (۲۰۱۸)، چهار حوزه تأثیرگذار بر تحول کارآفرینی دانشگاه‌ها را شناسایی کردند که عبارتند از: یک چارچوب محیطی که

اقتصادی-اجتماعی شده است. ارتباط مثبتی بین میزان کارآفرینی دانشجویان و عملکرد اقتصاد منطقه‌ای و ملی به‌عنوان تعداد مراکز دانشگاهی با استفاده از طرح‌های خود برای تحریک کارآفرینی فارغ‌التحصیل و افزایش کارآفرینی وجود دارد [۹]. مطالعات اخیر با برجسته‌کردن زمینه‌های مختلف سازمانی، نهادی و منطقه‌ای که بر شروع کار و فارغ‌التحصیلی کارآفرینی تأثیر می‌گذارند، ویژگی‌های متنسی را که منجر به انتخاب کارآفرینی می‌شود، روشن می‌نماید [۱۰]. توانمندی‌های سازمانی دانشگاه، منابع و در نهایت دانش حاصل از ویژگی‌های متنسی مرتبط با تحقیق و تدریس، بر صلاحیت‌های کارآفرینی کارآفرینان فارغ‌التحصیل تأثیر می‌گذارد و ظرفیت نهادی برای تولید مشاغل دانشجویی را تعیین می‌کند [۱۲]. هر چه دانشجویان مرتبط با کارآفرینی در دانشگاه‌ها بیشتر باشد فعالیت‌های کارآفرینانه در دانشگاه‌ها افزایش می‌یابد [۱۳]. دانشگاه‌های نسل سوم، عموماً مبتنی بر کارآفرینی و نظام‌یافته در تعامل با محیط پیرامون هستند که به‌عنوان محور و مأموریت کانونی نظام دانشگاهی، قلمداد می‌شوند [۲۹]. شرکت‌های دانش‌بنیان با افزایش دانش بازار خارجی خود می‌توانند توان رقابت‌پذیری مؤسسه را افزایش داده و موجب تمایز با سایر رقبا شوند [۱۴]. این دانشگاه‌ها مجموعه‌ای ارزشمند از خلاصه‌های مربوط به کارآفرینی دانشگاهی است که به پژوهش در زمینه بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها کمک می‌کنند. دانشگاه‌ها به منظور تطبیق و پاسخ‌دادن به فشارهای بیرونی و انجام مأموریت‌های متعدد خود، از لحاظ تاریخی و ترکیبی از چنین مسیرهایی را متعادل کرده‌اند. در نتیجه، در سطح دانشگاه‌های فردی، دانشگاه‌ها فعالیت خود را ترسیم می‌کنند تا منطق‌های غالب آموزش عالی را که به ترتیب مربوط به مأموریت‌های آموزشی و تحقیقاتی هستند، منعکس کنند. این مفهوم‌سازی نزدیک به تحولات اخیر در الگوی دانشگاه کارآفرینی مربوط می‌شود. جایی که درک متقابل بین تدریس، تحقیق و فعالیت‌های تبادل دانش در تعامل و پرورش کارآفرینی دانشگاهی است [۱۵]. مطالعات نشان داده است که در دسترس بودن منابع (سهام فناوری‌ها و کارکنان ماهر)، سیستم‌های تشویقی و پاداش، شایستگی‌های توسعه مشاغل و توانایی دسترسی به منابع مالی خارجی و شبکه‌ها، اصلی‌ترین ابعادی هستند که منجر به تشکیل شرکت‌های اسپین‌آف در دانشگاه‌ها می‌شوند [۴]. این فرصت‌های کارآفرینی به دانش تولید شده در دانشگاه‌ها وابسته است و همچنین با در نظر گرفتن دانش از منابع مرتبط با پژوهش، نیاز به گسترش درک مفهومی از پیوندها بین دانش، مهارت و شبکه‌های به‌دست آمده توسط دانشجویان در حین پیگیری مقررات آموزشی خود است. در حال حاضر شبکه‌های جدید وابسته به دانشگاه‌ها در حال رشد هستند و دانشگاه‌ها با توجه به ظرفیتی که در تولید و توزیع دانش دارند می‌توانند به‌عنوان دانشگاه کارآفرین نقشی اساسی در نوآوری و توسعه فناوری‌ها و در نتیجه اشتغال‌زایی ایفا نمایند [۳۰].

براساس معیارهای فوق، خبرگان حوزه کارآفرینی دانشگاهی و کادر آموزشی (اعضای هیأت‌علمی) در مورد موضوع پژوهش به روش هدف‌مند و به روش گلوله‌برفی انتخاب گردیدند. تعداد این افراد براساس رسیدن به اشباع نظری مشخص گردید. از مصاحبه با خبره ۱۳ام دیگر مفهوم جدیدی داده‌ها اضافه نگردید و اصطلاحاً فرایند مصاحبه‌ها اشباع گردید اما جهت حصول اطمینان مصاحبه تا خبر ۱۵ام ادامه یافت. مصاحبه‌ها به‌صورت رو در رو و عمیق بوده که هر کدام بین ۴۰ تا ۵۰ دقیقه به طول انجامید. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱ ارائه گردیده است.

جدول ۱- مشخصات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

شماره مصاحبه‌شوندگان	محل فعالیت	نوع همکاری	مدرک تحصیلی	سابقه کار	سن	جنسیت	مدت مصاحبه
۱	تهران	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۲۸	۵۵	مذکر	۴۱
۲	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۲۷	۵۳	مذکر	۴۷
۳	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۲۴	۵۵	مذکر	۴۱
۴	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۲۰	۵۲	مذکر	۴۷
۵	گرگان	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۱۱	۴۴	مذکر	۴۸
۶	گرگان	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۱۱	۴۲	مؤنث	۴۶
۷	تهران	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۲۷	۵۴	مذکر	۴۱
۸	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۱۷	۵۳	مذکر	۴۹
۹	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۲۲	۴۹	مذکر	۴۷
۱۰	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۱۷	۴۰	مذکر	۴۴
۱۱	علی‌آباد کنول	رسمی- هیأت‌علمی	دکتری	۱۶	۴۷	مذکر	۴۶
۱۲	گرگان	رسمی- مدیر	دکتری	۱۹	۴۶	مذکر	۴۴
۱۳	گرگان	رسمی- مدیر	دکتری	۱۴	۴۸	مذکر	۵۰
۱۴	علی‌آباد کنول	رسمی- مدیر	دکتری	۱۴	۳۹	مذکر	۴۴
۱۵	تهران	رسمی- مدیر	دکتری	۲۴	۵۰	مذکر	۴۹

در این بخش مصاحبه‌ها ضبط گردید تا با مرور چندباره گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق‌تری نسبت به دیدگاه‌های طرح شده مشارکت‌کنندگان انجام شود. براساس طرح نظام‌مند نظریه داده‌بنیاد، برای تحلیل داده‌های کیفی گردآوری شده باید سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی سپری می‌شد تا در نهایت پارادایمی منطقی یا تصویری عینی از نظریه خلق شده ارائه گردد. از آنجا که پایه‌های اصلی ساختن نظریه مفاهیم هستند، لازم است سازوکاری تعبیه شود تا مفاهیم شناسایی و برحسب خصوصیات و ابعادشان بسط داده شوند. این سازوکار در نظریه داده‌بنیاد در کدگذاری باز انجام می‌شود به‌طوری‌که از دل داده‌های خام اولیه، مقوله‌های مقدماتی در ارتباط با پدیده مورد بررسی از طریق سؤال کردن درباره داده‌ها، مقایسه موارد، رویدادها و دیگر حالات پدیده‌ها، برای کسب شباهت‌ها و تفاوت‌ها استخراج می‌شوند [۳۴]. از دل داده‌های خام اولیه، مجموعه‌ای از مقوله‌ها ضمن کدگذاری باز ظهور یافت؛ در مرحله بعد (کدگذاری محوری)، یکی از مقوله‌ها (مقوله اصلی) محور فرایند در حال بررسی و اکتشاف قرار گرفت و سپس مقوله‌های دیگر به‌طور نظری به آن ارتباط داده شد. این مقوله‌ها عبارتند از شرایط علی (علل موجه پدیده اصلی)، راهبردهای کنش و کنش متقابل (کنش یا کنش‌های متقابلی که برای کنترل، اداره، برخورد و پاسخ به پدیده اصلی انجام

در برگیرنده عوامل بالقوه‌ای مانند دانشگاه ملی، نوآوری یا خط‌مشی کارآفرینی، راهبردهای توسعه منطقه‌ای یا نظام‌های نوآوری منطقه‌ای‌اند؛ (دو) چارچوب زیربنایی دانشگاه که متشکل از راهبردها، ساختارها و فرهنگ دانشگاه است؛ (سه) اعضای دانشگاه به‌عنوان فعالان حوزه‌های متعدد دانشگاهی (آموزش، تحقیق، انتقال یا پشتیبانی در تأسیس بنگاه جدید؛ چهار) تعاملات بیرونی بین اعضای دانشگاه و فعالان بیرونی مانند شرکت‌ها، سازمان‌های تحقیقاتی، سازمان‌های توسعه‌ای کسب‌وکار یا حامیان [۳۱]. نتایج پژوهش اسمیتز و همکاران (۲۰۱۷) با عنوان "نوآوری و کارآفرینی در تدوین ضوابط دانشگاهی: مرور ادبیات نظام‌مند" نشان داد یکی از ویژگی‌های اصلی دانشگاه کارآفرین، تجاری‌سازی نتایج تحقیقات از طریق ایجاد ساختارهای ترکیبی با دولت و صنعت است [۳۲].

با بررسی مطالعات صورت‌گرفته در مورد موضوع پژوهش، مشخص گردید الگویی درخصوص کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور ارائه نشده است. همچنین با توجه به اهمیت و نیاز به شکل‌گیری بسترهای محیطی و سازمانی در کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه‌ها، هدف این پژوهش ارائه الگوی کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه آزاد اسلامی استان گلستان می‌باشد.

۴- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ روش‌شناسی از نوع کیفی و با روش نظریه داده‌بنیاد انجام شده است. همچنین این تحقیق براساس دسته‌بندی تحقیقات بر مبنای هدف، به صورت بنیادی-اکتشافی است. این پژوهش از طرح نظام‌مند نظریه داده‌بنیاد با تمرکز بر مصاحبه عمیق به طراحی الگوی کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه آزاد اسلامی استان گلستان می‌پردازد. راهبرد نظریه داده‌بنیاد، نوعی روش‌شناسی برای تدوین نظریه‌هایی است که ریشه در داده‌های گردآوری و تحلیل شده به‌صورت نظام‌مند دارد. هدف غایی این راهبرد، ارائه تبیین‌های جامع تئوریک در مورد یک پدیده خاص است [۱۸]. خرد مایه^۱ استفاده از این راهبرد در این مرحله از پژوهش به کاربردی‌بودن آن باز می‌گردد؛ راهبرد پژوهشی نظریه داده‌بنیاد، روشی نظام‌مند و کیفی برای خلق نظریه‌های است که در سطحی گسترده، به تبیین فرایند، یک عمل یا یک تعامل می‌پردازد. این راهبرد پژوهشی به پژوهشگر کمک می‌کند که به واری، توصیف پدیده بیندیشد و درصدد خلق و یا تولید نظریه برآید [۳۳].

معیار انتخاب مصاحبه‌شوندگان عبارتند از:

- دارابودن تجربه مدیریتی در سطح آموزشی
- شناخت راهبردهای کارآفرینی در زمینه دانشگاه
- احاطه کامل به شیوه‌های پژوهش‌های کیفی و آشنایی با روند مصاحبه‌گری و تحقیق‌های مرتبط با حوزه کارآفرینی

جدول ۳- نتایج کدگذاری پدیده اصلی

مفاهیم	مقوله
تشخیص فرصت توسط کارآفرینان تشخیص فرصت بخش محوری درک فرصت	قابلیت درک تشخیص کارآفرینانه
منظر کارآفرینانه اعتماد به نفس تغییر نقش‌ها و مسئولیت‌ها نوآوری استرس	قابلیت رهبری کارآفرینی
سرمایه‌گذاری مشترک حق امتیاز مهندسی معکوس جستجوی متمرکز فناوری‌های ارزش‌افزا	قابلیت شبکه‌های انتقال فناوری
فرهنگ حمایت‌کننده از تغییر تدوین مقررات در جهت تغییر وقت‌شناسی در حل مسائل خودنوسازی پایان‌دادن به وضعیت موجود	قابلیت نوسازی سازمانی

براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان پژوهش، تدوین چشم‌انداز فعالیت‌های کارآفرینانه، تلفیق دانش تئوریک و دانش تجربی مرتبط با کارآفرینی، تعامل مناسب میان دانشگاه و صنعت، تدارک استانداردهای کارآفرینانه توسط برنامه‌های بلندمدت و ایجاد دفتر اخذ مجوز فناوری به‌عنوان راهبردها شناسایی گردید که در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتایج کدگذاری راهبردها

مفاهیم	مقوله فرعی
تدوین چشم‌انداز راهبرد کارآفرینی چشم‌انداز مرکز کارآفرینی و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تدوین برنامه کوتاه‌مدت و بلندمدت ترسیم چشم‌انداز مناسب	تدوین چشم‌انداز فعالیت‌های کارآفرینانه
یادگیری تجربی آشنایی با ساختار مهارت تحصیلات مرتبط	تلفیق دانش تئوریک و دانش تجربی مرتبط با کارآفرینی
تعامل نظام‌مند علم، فناوری و سیستم اقتصادی مشارکت مجموعه نهادهای دانشگاه، صنعت، مراکز تحقیقاتی، آزمایشگاه‌های ملی	تعامل مناسب میان دانشگاه و صنعت
تدارک استانداردهای طراحی فضاهای فیزیکی دانشگاه توسط کارآفرینان دانشگاهی در یک برنامه میان‌مدت (۵ سال) و درازمدت (۱۲ سال) تدارک استانداردهای ابزار و امکانات آموزشی توسط کارآفرینان دانشگاهی در یک برنامه میان‌مدت (۵ سال) و درازمدت (۱۲ سال) تدارک استانداردهای مربوط به بهداشت توسط کارآفرینان دانشگاهی در یک برنامه میان‌مدت (۵ سال) و درازمدت (۱۲ سال) تدارک استانداردهای مربوط به رنگ توسط کارآفرینان دانشگاهی در یک برنامه میان‌مدت (۵ سال) و درازمدت (۱۲ سال)	تدارک استانداردهای کارآفرینانه توسط برنامه‌های بلندمدت
مجوز پارک علم و فناوری اخذ پروانه فعالیت در حوزه تجاری‌سازی پروانه تولید نرم‌افزار دفتر توسعه و کاربرد فناوری اطلاعات	ایجاد دفتر اخذ مجوز فناوری

می‌شوند)، زمینه‌ای (شرایط بسترساز خاص مؤثر در راهبردها)، شرایط مداخله‌گر (شرایط بسترساز عام مؤثر در راهبردها) و پیامدها (ره‌آورد به‌کار بستن راهبردها). براساس کدگذاری انتخابی، نظریه پژوهش درباره فرایند پدیده رخداد کارآفرینی دانشگاهی رعایت شده است. کدگذاری انتخابی، بیانی از فرایند پژوهش، نحوه یکپارچه‌سازی مقوله‌ها و پالایش آن‌ها و به دیگر سخن سیر داستان پژوهش است. گزاره‌های حکمی یا قضاوت‌های پژوهش که بر روابط درونی مقوله‌ها اشاره دارند، محصول کدگذاری انتخابی قلمداد می‌شوند [۳۴]. جهت برازش روایی کیفی، از روش‌های تطبیق توسط اعضا، بررسی همکار و مشارکتی بودن پژوهش استفاده گردید.

۵- یافته‌های پژوهش

از عوامل علی در فرایند کارآفرینی دانشگاهی با توجه به مصاحبه‌های صورت گرفته عوامل ساختاری، عوامل نوآورانه، عوامل حمایتی و عوامل محیطی شناسایی شدند که در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- نتایج کدگذاری عوامل علی

مفاهیم	مقوله
ساختار کارآفرینانه در دانشگاه ساختار سازمانی منعطف آموزش کارآفرینی قوانین و مقررات ایجاد سیستم تحقیق و توسعه ایجاد فضای پژوهشی	عوامل ساختاری
استفاده از تجارب کارآفرینان برتر خلق و انتقال دانش به عنوان ارزش راهبردهای نوآور برقراری دفاتر انتقال فناوری مالکیت فکری	عوامل نوآورانه
حمایت دولت‌ها و نخبگان حمایت‌های کارآفرینانه دانشگاه حمایت از ایده‌های نوآور در دانشگاه حمایت مالی از کارآفرینان حمایت و ترویج کار تیمی سرمایه‌گذاری بر روی تحقیقات حمایت دانشگاه از انتقال دانش	عوامل حمایتی
رسالت دانشگاه فرهنگ در دانشکده‌ها محیط درونی دانشگاه محیط نهادی محیط فرهنگی در سطح جامعه	عوامل محیطی

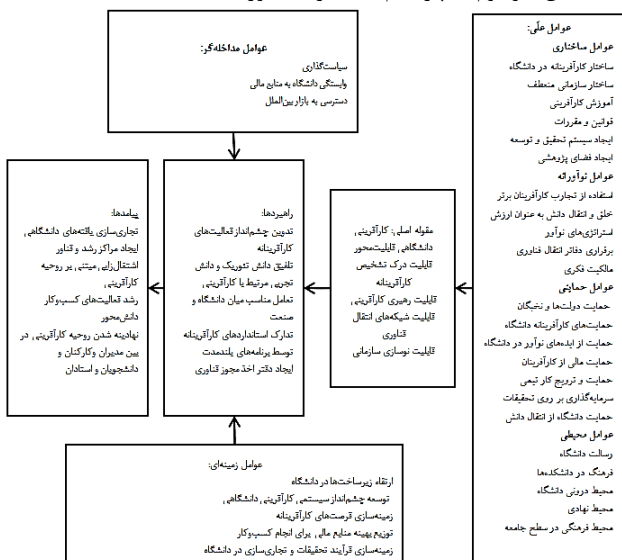
مقوله اصلی «کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور» است. دیدگاه‌های مختلفی در مورد این موضوع از مشارکت‌کنندگان دریافت شد که بعضاً با مطالب ادبیات موضوع نیز همخوانی داشتند. ابعادی همچون قابلیت درک تشخیص کارآفرینانه، قابلیت رهبری کارآفرینی، قابلیت شبکه‌های انتقال فناوری و قابلیت نوسازی سازمانی شناسایی گردید که در جدول ۳ ارائه شده است.

براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان پژوهش، تجاری‌سازی یافته‌های دانشگاهی، ایجاد مراکز رشد و فناوری، اشتغال‌زایی مبتنی بر روحیه کارآفرینی، رشد فعالیت‌های کسب‌وکار دانش‌محور، نهادینه‌شدن روحیه کارآفرینی در بین مدیران و کارکنان و دانشجویان و استادان به‌عنوان پیامد کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور شناسایی گردید که در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- نتایج کدگذاری پیامدها

مقوله فرعی	مفاهیم
تجاری‌سازی یافته‌های دانشگاهی	کاربردی‌شدن نتایج طرح‌های پژوهشی شروع تجاری‌سازی ایده برحسب فناوری
ایجاد مراکز رشد و فناوری	بسترسازی جهت تجاری‌سازی پژوهش‌های علمی تحقیقاتی ایجاد فضای لازم جهت رشد در اختیار نهادن فضا، امکانات و تسهیلات مالی ارائه خدمات آموزشی و مشاوره‌ای مورد نیاز واحدها
اشتغال‌زایی مبتنی بر روحیه کارآفرینی	اشتغال‌زایی دانشگاه گسترش روحیه کارآفرینی در افراد ایجاد کار و یا اشتغال‌زایی
رشد فعالیت‌های کسب‌وکار دانش‌محور	شروع کسب‌وکار دانشی رشد کسب‌وکار دانش‌محور کسب‌وکارهای دانش‌بنیان
نهادینه‌شدن روحیه کارآفرینی	توجه به کارآفرینی در تمام ابعاد دانشگاه برقراری ارتباط میان کارآفرینان و دانشجویان از واحدهای مختلف رویکرد آشنایی با نحوه کارآفرینی

در گام پایانی تحلیل کیفی به روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد مقولات و مفاهیم فرمول‌بندی شده و روابط میان آن‌ها ترسیم می‌شود. فرایند کدگذاری که از داده‌ها آغاز می‌شود، در طی فرایند انتزاع به تدوین نظریه منتهی می‌شود. در این مرحله ارتباط میان کدهای متمرکز در قالب یک شبکه بیان می‌شود. شکل ۱ نشان‌دهنده روابط میان مقوله‌های مزبور در قالب مدل، موسوم به پارادایم کدگذاری محوری است.

شکل ۱- الگوی پارادایمی پژوهش

براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان پژوهش، ارتقاء زیرساخت‌ها در دانشگاه، توسعه چشم‌انداز سیستمی کارآفرینی دانشگاهی، زمینه‌سازی فرصت‌های کارآفرینانه، توزیع بهینه منابع مالی برای انجام کسب‌وکار و زمینه‌سازی فرایند تحقیقات و تجاری‌سازی در دانشگاه به‌عنوان عوامل زمینه‌ای شناسایی گردید که در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵- نتایج کدگذاری عوامل زمینه‌ای

مقوله فرعی	مفاهیم
ارتقاء زیرساخت‌ها در دانشگاه	زیرساخت‌های تجاری زیرساخت‌های قانونی زیرساخت‌های پشتیبانی زیرساخت‌های فنی
توسعه چشم‌انداز سیستمی کارآفرینی دانشگاهی	چشم‌انداز توسعه مبتنی بر توسعه فرهنگ و کارآفرینی چشم‌انداز مشترک چشم‌انداز راهبردی برنامه‌های پنج‌ساله
زمینه‌سازی فرصت‌های کارآفرینانه	شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه فرصت در فرایند کارآفرینی نقش دانش بازار قدرت تشخیص فرصت‌های کارآفرینی شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های ایجاد کسب‌وکار
توزیع بهینه منابع مالی برای انجام کسب‌وکار	سطوح بهینه تخصیص منابع مالی پیش‌بینی بودجه و منابع مالی عدالت و انصاف در توزیع منابع مالی وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیت‌ها
زمینه‌سازی فرایند تحقیقات و تجاری‌سازی در دانشگاه	توجه به پژوهش‌های شاخص اهمیت تجاری‌سازی جذب پژوهشگران انگیزه کافی برای تجاری‌سازی تحقیقات مشوق برای تجاری‌سازی پژوهش‌ها

براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان پژوهش، سیاست‌گذاری، وابستگی دانشگاه به منابع مالی و دسترسی به بازار بین‌الملل به‌عنوان عوامل مداخله‌گر شناسایی گردید که در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶- نتایج کدگذاری عوامل مداخله‌گر

مقوله فرعی	مفاهیم
سیاست‌گذاری کارآفرینانه	سیاست‌گذاری برای توسعه کارآفرینی تدوین سیاست‌های کارآفرینی اجرای سیاست‌های کارآفرینی سیاست‌های کسب‌وکار
وابستگی دانشگاه به منابع مالی	قطع یا کاهش وابستگی دانشگاه به منابع مالی حاصل از شهروندان دانشجویان بدهی سازمان‌ها و نهادهای دولتی و شبهه دولتی مانند بهزیستی، بنیاد شهید و کمیته امداد حضرت امام خمینی (ره)
دسترسی به بازار بین‌الملل	تحریم همه‌جانبه ریسک سیاسی بازار بین‌الملل ساختار رقابتی بازار بین‌الملل قوانین و مقررات اداری و سیاسی قانون تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی

۴- نتیجه‌گیری

شکل‌گیری پدیده کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور، ابتدا به‌عنوان هسته و مرکز بحث مطرح گردید و توجه به علل و عوامل ایجادکننده کارآفرینی دانشگاهی فکر پژوهشگران را به خود جلب کرد. باید به کارآفرینی دانشگاهی به‌عنوان یک میحث فعال و مؤثر در زمینه اشتغال نگاه کرد و شاید بتوان آن را راه‌حل مفید برای خارج‌شدن از بحران بیکاری و سردرگمی برای فارغ‌التحصیلان و پژوهشگران مستعد دانست. در این پژوهش پدیده محوری کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور احضاء و به مرکز ثقل مدل پارادایم تبدیل گشت. در مدل پارادایمی ارائه شده، عوامل ساختاری، عوامل نوآورانه، عوامل حمایتی و عوامل محیطی به‌عنوان عوامل علی؛ ارتقاء زیرساخت‌ها در دانشگاه، توسعه چشم‌انداز سیستمی کارآفرینی دانشگاهی، زمینه‌سازی فرصت‌های کارآفرینانه، توزیع بهینه منابع مالی برای انجام کسب‌وکار و زمینه‌سازی فرایند تحقیقات و تجاری‌سازی در دانشگاه به‌عنوان بستر حاکم، سیاست‌گذاری، وابستگی دانشگاه به منابع مالی و دسترسی به بازار بین‌الملل به‌عنوان شرایط مداخله‌گر، پیامدهای تجاری‌سازی یافته‌های دانشگاهی، ایجاد مراکز رشد و فنوار، اشتغال‌زایی مبتنی بر روحیه کارآفرینی، رشد فعالیت‌های کسب‌وکار دانش‌محور و نهادینه‌شدن روحیه کارآفرینی در بین مدیران و کارکنان و دانشجویان و استادان را موجب می‌شوند. در مسیر تحقق کارآفرینی دانشگاهی عوامل ساختاری، نوآورانه، حمایتی و محیطی از دیدگاه خبرگان در کارآفرینی دانشگاهی مؤثر هستند. از این‌رو توجه به فرصت‌های مناسب ارتقای هر یک از مجموعه عوامل می‌تواند فرصتی در ایجاد کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور ایجاد کند. نظریه‌های سازمانی، عموماً با تأثیر عوامل محیطی بر کارآفرینی دانشگاهی مرتبط هستند اما آن‌ها به جای تمرکز بر عوامل گسترده اجتماعی یا اقتصادی، توجه‌شان را بر جنبه‌های سازمانی و منابع انسانی دانشگاه متمرکز شده‌اند، به ویژه آن‌که پژوهشگران به دنبال ایجاد ارتباط بین کارآفرین دانشگاهی با سطح و ماهیت منابع مالی تحقیق، کیفیت محققان و مراکز رشد و دفاتر انتقال فناوری هستند. بنابراین در سایه کاهش وابستگی به منابع مالی، سیاست‌گذاری درست و دسترسی به بازار بین‌الملل و با بستر چشم‌انداز سیستمی، زمینه‌سازی فرصت‌های کارآفرینانه، فرایند تحقیقات و تجاری‌سازی در دانشگاه و توزیع بهینه منابع مالی برای انجام کسب‌وکار می‌توان کارآفرینی دانشگاهی را احیا نمود.

مقوله‌های قابلیت درک تشخیص کارآفرینانه، قابلیت رهبری کارآفرینی، قابلیت شبکه‌های انتقال فناوری، قابلیت نوسازی سازمانی برای کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور نامگذاری شد. مؤلفه‌های متعددی بستر کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در سطح دانشگاه وجود دارند. درک تشخیص کارآفرینانه مرتبط با پذیرش هویت جدید که با توجه به فرایند داوطلبانه که وابسته به ارزیابی فردی از همپوشانی بین حس از خود و حس هدف گروه می‌باشد. کارآفرینان دانشگاهی بازیگران اصلی کارآفرینی دانشگاهی هستند. این قابلیت‌ها در سطح دانشگاه با داشتن ایده دانشگاهی

یا تشخیص فرصت‌های جامعه به ایجاد کسب‌وکار یا فرایند کارآفرینی را ایجاد می‌نماید. مهم‌ترین بخش شروع فعالیت‌های کارآفرینی دانشگاهی، ایجاد ایده و تشخیص آن می‌باشد. به عبارتی برای ایجاد ایده و تشخیص آن نیازمند به مهارت‌های بالای فردی و دانشگاهی فرد ایجادکننده می‌باشد. کشف و شناسایی فرصت فناوری در واقع نخستین مرحله از فرایند تجاری‌سازی است که توسط یک کارآفرین آکادمیک هدایت می‌شود. ایجاد مراکز رشد و فنوار در دانشگاه و با تجاری‌سازی هر یک از یافته‌های دانشگاهی می‌توان به دستاوردی دست یافت که منجر به اشتغال‌زایی و رشد فعالیت‌های کسب‌وکار دانش‌محور شود.

ارتقاء کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور نیازمند آمادگی زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، همکاری نظام‌های آموزشی، ساختارهای اداری و مالی و سایر سازوکارهای حمایتی می‌باشد. بنابراین کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه آزاد اسلامی مستلزم نگاه سیستمی مسئولان به کارآفرینی می‌باشد به‌طوری‌که عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و مقرراتی مرتبط با کارآفرینی را به‌طور همزمان مورد توجه قرار دهند و در تدوین سیاست‌های توسعه کارآفرینی همه ابعاد را موردنظر قرار دهند. با تدوین مدل مطلوب برای کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی موجب کارآمدی راهبردهای دانشگاه آزاد اسلامی در کشور می‌شود. بهره‌گیری از مدلی فراگیر برای کارآفرینی دانشگاهی در دانشگاه آزاد اسلامی این امکان را فراهم می‌کند تا با آگاهی از کلیه ابزارهای مربوط به عوامل مرتبط با کارآفرینی دانشگاهی به تعیین و اجرای کامل اولویت‌ها و راهبردها بپردازد. مزیت پژوهش حاضر در مقایسه با سایر پژوهش‌های این حوزه در این است که الگوی ارائه‌شده، الگوی جامع و مبتنی بر عمل است که همزمان کوشیده است به اکثر مؤلفه‌های مؤثر در کارآفرینی دانشگاهی توجه کند و از این‌رو توانسته در پیوند نظریه و عمل کارآفرینی دانشگاهی گام بردارد. وجه تمایز الگوی ارائه‌شده در این پژوهش نسبت به چارچوب‌های موجود در زمینه پژوهش، این است که در چارچوب‌های موجود به‌طور عمده فقط به بررسی ارتباط چند حوزه خاص با آن توجه شده، درحالی‌که در پژوهش حاضر، علاوه بر توجه به راهبردها و پیامدها، به عوامل تأثیرگذار بر کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور، شامل شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر نیز تأکید شده است.

متأسفانه اغلب اوقات دانشگاه تنها یک یا دو عنصر از کارآفرینی را مخاطب قرار می‌دهد و در نتیجه بسیاری از تلاش‌ها به بیراهه می‌رود. در رابطه با کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور شواهد نشان می‌دهد با وجود پیشرفت‌هایی که در سال‌های اخیر ایجاد شده است، برخی از این عناصر هنوز توسعه نیافته‌اند، پیوندهای حیاتی خاصی فراموش شده‌اند و بعضی عوامل کلیدی هنوز غایب هستند. در صورتی‌که برای ایجاد و توسعه کارآفرینی، یک عنصر مجزا در محیط دانشگاه کافی نیست. بلکه باید بسیاری از عناصر کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور را به‌طور همزمان مورد نظر قرار داد. عملکرد یک سیستم، آشکارا به عملکرد اجزایش وابسته است

دانشگاهی برای ارتقای زیرساخت‌ها و عملکردها درخصوص کارآفرینی دانشگاهی بپردازند. همچنین پیشنهاد می‌گردد دانشگاه آزاد با ایجاد فضاهای فیزیکی شامل کتابخانه، کارگاه‌ها، آزمایشگاه‌ها و امکانات آموزشی مختلف، و همچنین دایرکردن سامانه‌های پژوهش، آموزشی و تحقیقاتی مناسب و توسعه ظرفیت‌های موجود با هدف آموزش کارآفرینی به ارتقاء مهارت و نیاز پذیرندگان کمک کند.

۶-۲- پیشنهاد جهت پژوهش‌های آتی:

طراحی مدل کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور در دانشگاه آزاد اسلامی استان گلستان
بررسی تأثیر مدل کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور بر اشتغال دانش‌آموختگان

۶-۳- محدودیت‌های پژوهش:

تنها محدودیت موجود امکان پذیر نبودن مصاحبه حضوری با برخی از خبرگان به دلیل محدودیت‌های کرونایی و زمان‌بر شدن انتخاب خبره جایگزین بود.

۷- مراجع

- ۱- محمدپور، سمانه، سالارزهی، حبیب‌الله، وظیفه، زهرا، یعقوبی، نورمحمد و کاملیان، امین‌رضا. طراحی و تدوین الگوی جامع دانشگاه کارآفرین با رویکرد فرا ترکیب، مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۸ (۱۸): ۳۶۹-۳۸۶، ۱۳۹۸.
- ۲- نیکرفتا، طیبه و فرید، حمید. عامل‌های درون سازمانی مؤثر بر توسعه کارآفرینی دانشگاهی در پردیس کشاورزی دانشگاه تهران، کارآفرینی در کشاورزی، ۲ (۲): ۶۷-۸۰، ۱۳۹۴.
- ۳- کیخا، احمد، پورکریمی، جواد. ترکیب‌پژوهی مؤلفه‌های اکوسیستم کارآفرینی دانشگاهی. توسعه کارآفرینی، ۱۴ (۲): ۳۲۰-۳۰۱، ۱۴۰۰.
- ۴- احمدی، آیدا، محمدکامپی، رضا و محمدی الیاسی، قنبر. شناسایی شیوه‌های آموزش کارآفرینی در حیطه یادگیری عاطفی با رویکرد «آموزش از طریق تفریحات سالم»، توسعه کارآفرینی، ۱۰ (۲): ۲۰۱-۲۲۰، ۱۳۹۶.
- ۵- بختیاری، مرضیه، موسی‌خانی، مرتضی، الوانی، مهدی، حسینی، رسول. ارائه الگوی توسعه کارآفرینی دانشگاهی نوآورمحور با تأکید بر مزیت‌های منطقه‌ای مبتنی بر روش فراترکیب، ابتکار و خلاقیت در انسانی علوم، ۱۱ (۱): ۱۳۵-۱۶۰، ۱۴۰۰.
- ۶- مرجانی، سیدهدای و پورآتشی، مهتاب. کاربست کارآفرینی دانشگاهی در دانشگاه‌های ایران به مثابه یک مسأله، بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۷ (۲): ۲۵۱-۲۸۶، ۱۳۹۵.
- ۷- صفرزاده، حسین، احمدی شریف، محمود و کارگریان مروتی، غلامرضا. بررسی عوامل مؤثر بر استقرار دانشگاه‌های کارآفرین، فناوری آموزش (فناوری و آموزش)، ۴ (۲): ۱۳۷-۱۳۸، ۱۵۱، ۱۳۸۸.
- ۸- کریمی، زهرا، صمدی، لاله، اسدی، سعید. اعتبارسنجی شاخص‌های نوآوری در دانشگاه‌های ایران براساس شاخص‌های نوآوری دانشگاه‌های جهان، پژوهش‌نامه علم‌سنجی ۷ (۱): ۲۳۵-۲۵۶، ۱۴۰۰.
- ۹- خسروی پور، بهمن و کیخا، شیدا. آموزش کارآفرینی، رویکردی کارآمد در جهت اشتغال دانشجویان کشاورزی، کار و جامعه، ۱۶۳: ۲۶-۳۹، ۱۳۹۲.
- ۱۰- رضایی، بیژن، عباس پور، عباس، نیکنامی، مصطفی، رحیمیان، حمید و دلاور، علی. طراحی و تدوین مدل عوامل مرتبط با کارآفرینی دانشگاهی، علوم اجتماعی شوشتر، ۷ (۳): ۱۲۱۳-۱۲۲۴، ۱۳۹۲.
- ۱۱- ضیاء، بابک و تاج‌پور، مهدی. طراحی و تبیین مدل جامع کارآفرینی دانشگاهی در پارک علم و فناوری دانشگاه تهران، پژوهشنامه مدیریت اجرایی، ۷ (۱۴): ۷۳-۹۰، ۱۳۹۴.

اما یک جنبه مهم، چگونگی تعامل آن‌ها با یکدیگر برای تأثیرگذاری بر عملکرد سیستم کلی است. پس به جرأت می‌توان گفت کارآفرینی دانشگاهی برای خود متکی بودن، نیازمند قابلیت است و این قابلیت نیازمند مجاورت است به طوری که ابعاد مختلف بتوانند با همدیگر رشد کنند و متقابلاً تقویت شوند. برای نمونه آموزش کارآفرینی می‌تواند تشکیل سرمایه را حمایت کند و تشکیل سرمایه می‌تواند اصلاحات قوانین دولتی را حمایت کند. اگر هرکدام از این حلقه‌های زنجیر ضعیف یا وجود نداشته باشند، تمام سیستم رنج می‌برد و کارآفرینی دانشگاهی نمی‌تواند در توانمندسازی افراد کارآفرین مؤثر باشد. ممکن است به‌طور مجزا، هر کدام از حلقه‌های زنجیر موجب کارآفرینی شوند اما جهت پایدار نگهداشتن قابلیت‌ها ناکافی است. بنابراین چیزی که واقعاً انقلاب کارآفرینی در دانشگاه را به وجود می‌آورد، رهیافت جامع‌نگر به کارآفرینی دانشگاهی قابلیت‌محور است به طوری که در حمایت از کارآفرینان در مراحل و بخش‌های مختلف درگیر شوند. ایجاد محیطی که کارآفرینی را تشویق کند شانس یا تصادف نیست، فضاهای کارآفرینانه معمولاً نتیجه‌ای از تشخیص نواحی و افرادی هستند که بر تغییر کارآفرینانه اثر بگذارند و سیستم‌های درست را قرار دهند و ساختارها را در جایی پشتیبانی کنند که زمینه موفقیت برای آن‌ها را ایجاد کند. یافته‌های نهایی الگوی پارادایمی نشان داد که کارآفرینی دانشگاهی متأثر از عوامل ساختاری، نوآورانه، حمایتی و محیطی است. این یافته‌ها با یافته‌های [۱۶-۱۷-۱۵-۱۰-۶-۲۷-۲۰] قابل مقیاس است. یافته‌های پژوهش مبین این واقعیت است که کارآفرینی دانشگاهی با مجموعه‌ای پیچیده از مؤلفه‌های مختلف رو به رو است که هر کدام قابلیت خاص خود را ایجاد می‌نماید. به طوری که هر یک از ابعاد به مؤلفه‌های درون سازمانی دانشگاه و نظام آموزش عالی و همچنین مؤلفه‌های برون سازمانی و خرده نظام‌های جامعه تنیده شده است.

۶-۱- پیشنهاد‌های کاربردی:

برای احیای سیستم کارآفرینی دانشگاهی باید به ابعاد مختلف سیاسی، بستری‌های مالی اقتصادی، بستری‌های فرهنگی و اجتماعی، زیرساخت‌های پشتیبان، سرمایه انسانی و نهادها، شبکه‌ها و تعاملات آن توجه نمود. درخصوص مدل داده‌بنیاد و یافته‌های آن پیشنهاد می‌شود با توجه به بحث اشتغال در شرایط حاکم بر جامعه و ارتقاء مباحث آموزشی کابردی در سال‌های جاری، موضوع کارآفرینی در دانشگاه به‌طور جدی در سطح کلان مطرح گردد و در برنامه‌های بلندمدت نیز بر حفظ و تقویت آن تأکید شود. همچنین موضوع کارآفرینی دانشگاهی در برنامه راهبردی دانشگاه آزاد گنجانده شده و در راستای عملیاتی کردن برنامه‌های آن با شناسایی اکوسیستم موجود، به ارزیابی نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها پرداخته شود و براساس ظرفیت‌های حاکمیتی و مدیریتی، قوانین و مقررات، امکانات محیطی، منابع انسانی، محتوای آموزشی، منابع مالی، نهادها و شبکه‌های مرتبط و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی به برنامه‌ریزی

- 30- Siegel, D. S., Wright, M. and Lockett, A. The rise of entrepreneurial activity at universities: organizational and societal implications. *Industrial and Corporate Change*, 16 (4): 489-504. 2007.
- 31- Fichter, K., and Tiemann, I. Factors influencing university support for sustainable entrepreneurship: Insights from explorative case studies. *Journal of Cleaner Production*, 175: 512-524. 2018.
- 32- Schmitz, A., Urbano, G. A., Dandolini, J. de Souza, J. A. and Guerrero, M. Innovation and Entrepreneurship in the Academic Setting: a Systematic Literature Review. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 13 (2): 369-395. 2017.
- 33- Creswell, J. W. *Educational Research: Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (4th Edition). Upper Saddle River, NJ: Person Education, Inc. 2014.
- 34- Strauss, A. L. and Corbin, J. M. *Basics of Qualitative Research* (3rd ed.): Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. California, USA. 2008.
- ۱۲- توشمالی، غلامرضا، علی محمدزاده، خلیل، ماهر، علی، حسینی، سیدمجتبی و بهادری، محمدکریم. طراحی الگوی دانشگاه نسل سوم در دانشگاه‌های علوم پزشکی آزاد اسلامی با رویکرد ترکیبی. *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد*، ۱۴ (۴): ۲۷۰-۲۸۵. ۱۳۹۸.
- ۱۳- بهرام چوبین، مینا، مشرف جوادی، محمدجواد و صفری، علی. ارزیابی و رتبه‌بندی معیارهای دانشگاه کارآفرین (مورد مطالعه: دانشگاه‌های استان اصفهان). *فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی*، ۹ (۴): ۶۹۱-۷۱۰. ۱۳۹۵.
- ۱۴- صنوبر، ناصر، سروری، رحیم و جبارزاده، یونس. بین‌المللی‌شدن شرکت‌های دانش‌بنیان: نقش دانش بازار خارجی و تشخیص فرصت کارآفرینانه بین‌المللی. *فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی*، ۱۱ (۳): ۴۶۱-۴۷۹. ۱۳۹۷.
- ۱۵- گودرزی، ریحانه، حسینی، سیدرسول و طبائیان، سیدکمال. چارچوبی برای توسعه کارآفرینی دانشگاهی در رشته‌های علوم انسانی در ایران. *فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی*، ۱۱ (۴): ۶۶۱-۶۷۹. ۱۳۹۷.
- ۱۶- حسنی، زهره، ابوالقاسمی، محمود و مشبکی اصفهانی، اصغر. طراحی الگوی مفهومی تأثیر مؤلفه‌های کارآفرینی دانشگاهی. *علوم اجتماعی*، ۱۲ (۴۲): ۱۷۱-۲۰۲. ۱۳۹۷.
- ۱۷- ساغری، فاطمه، علی اسماعیلی، عبدالله و حسین‌زاده، بابک. ارائه مدل عوامل مؤثر بر کارآفرینی دانشگاهی در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، ۱۲ (۲): ۹۱-۱۰۶. ۱۳۹۷.
- ۱۸- دانایی‌فرد، حسن، الوانی، سیدمهدی و آذر، عادل. روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت. انتشارات گنج شایگان، چاپ ۱۱. ۱۳۹۵.
- 19- Guerrero, M., and Urbano, D. The development of an entrepreneurial university. *The journal of technology transfer*, 37 (1): 43-74. 2012.
- 20- Marzocchi, C., Fumi Kitagawa, F. and Sánchez-Barrioluengo, M. Evolving missions and university entrepreneurship: academic spin-offs and graduate start-ups in the entrepreneurial society. *The Journal of Technology Transfer*, 44 (1): 167-188. 2019.
- 21- Baporikar, N. Understanding Entrepreneurial University: A Framework for Emerging Economies. In *Examining the Role of Entrepreneurial Universities in Regional Development*. 93-112, 2020. DOI: 10.4018/978-1-7998-0174-0.ch005.
- 22- Peterka, S.O. Entrepreneurial university as the most important leverage in achieving knowledge-based society. In *Proceedings of the Ninth International Conference Challenges of Europe: Growth and Competitiveness— Reversing the Trends*, Faculty of Economics, University of Split, Split, Croatia, 1: 1-23. 2011.
- 23- Garnsey E. Entrepreneurial university. The idea and its critics. In: Yusuf S, Nabeshima K, editors. *How Universities Promote Economic Growth*. Washington, DC. The World Bank. 2007.
- 24- Sam, C. and Van der Sijde, P. Understanding the concept of the entrepreneurial university from the perspective of higher education models. *Higher Education*, 68 (6): 891-908. 2014.
- 25- Boldureanu, G., Ionescu, A. M., Bercu, A. M., Bedrule-Grigoruță, M. V., & Boldureanu, D. Entrepreneurship education through successful entrepreneurial models in higher education institutions. *Sustainability*, 12(3), 1267. 2020.
- 26- Schaeffer, V. and Matt, M. Development of academic entrepreneurship in a non-mature context: the role of the university as a hub-organisation. *Entrepreneurship & Regional Development*, 28 (9-10): 724-745. 2016.
- 27- Gibb, A. A. Exploring the synergistic potential in entrepreneurial university development: Towards the building of a strategic framework. *Annals and Innovation and Entrepreneurship*, 1 (3): 1-24. 2012.
- 28- Jessop, B. Varieties of academic capitalism and entrepreneurial universities. *High Education*, 73 (6): 853-870. 2017.
- 29- McKelvey, M., and Zaring, O. Co-delivery of social innovations: exploring the university's role in academic engagement with society. *Industry and Innovation*, 25 (6): 1-18. 2017.